

MACIEJ GROCHOWSKI

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk

ORCID: 0000-0002-1230-7005

Homonimia gramatyczna przymiotników intratekstualnych systemowo i imiesłówów przymiotnikowych biernych

A b s t r a k t: Przymiotniki intratekstualne systemowo i homonimiczne z nimi imiesłowy przymiotnikowe mają różne właściwości syntaktyczne. W pierwszej części artykułu porównuje się przymiotnik *określony* z homonimicznym imiesłowem. Wyraz *określony* jako przymiotnik występuje prymarnie w antepozycji względem rzeczownika konstytuującego grupę nominalną, a jako imiesłów prymarnie w pozycji orzecznika. W drugiej części artykułu omawiane są cechy semantyczne przymiotnika *określony*. Jego funkcja semantyczna jest podobna do funkcji zaimków określonych i nieokreślonych. Uzasadnia się hipotezę, że *określony* jest jednostką nienacechowaną z punktu widzenia kwantyfikacji referencyjnej.

S ł o w a k l u c z e: składnia; semantyka; współczesny język polski; przymiotnik; kwantyfikacja referencyjna

We współczesnych koncepcjach opisu przymiotnika przyjmuje się za J. Kuryłowiczem (1979: 150) i T. Milewskim (1965: 98), że przymiotnik jest prymarnie podrzędnikiem rzeczownika w grupie nominalnej, że pełni w zdaniu funkcję przydawki i że konotuje kategorialnie rzeczownik. R. Laskowski (1998: 63) uzupełnia podane konstatacje sądem, że przymiotnik denotuje „inherentne (nieodłączne) lub zewnętrzne cechy przedmiotów oraz statyczne relacje między przedmiotami.” Z tymi sądami niesprzeczna jest teza, że

przymiotnik jako wyrażenie pełni funkcję referencyjną intratekstualną albo ekstratekstualną.

Wymieniona opozycja należała do metajęzyka S. Karolaka (1972: 73) już od wczesnych jego prac składniowych. Uczony przyjmował, że intratekstualność, charakterystyczna dla wskaźników syntaktycznych, jest funkcją wyrażenia semantycznie pustego, które ma referencję wewnątrztekstową, inaczej mówiąc, pełni funkcję endoforyczną, a ściślej anaforyczną lub katarforyczną (Karolak 1999: 641, 2002: 59). Możliwa jest kumulacja w jednym wyrażeniu funkcji intratekstualnej i funkcji semantycznej. W teorii składni Karolaka intratekstualność przeciwstawia się ekstratekstualności, funkcji wyrażenia mającego referencję do przedmiotów i stanów rzeczy poza językiem.

Przyjmuję, że intratekstualność jest cechą systemową danego leksemu, wynikającą z jego znaczenia słownikowego (a nawet całej klasy leksemów, np. partykuł), albo cechą wyłącznie kontekstową, zdeterminowaną jego sposobem użycia. Utworzoną opozycję odnoszę do przymiotników. Por. np. odniesienie przymiotników *niniejszy*, *odpowiedni* oraz *głupi*, *ładny* do prawostronnych grup nominalnych w wypowiedzeniach:

- (1) *Niniejsze dzieło jest wytworem fantazji autora.* (NKJP)
- (2) *Proszę napisać w tej sprawie **odpowiednie** pismo do administratora budynku.* (NKJP)
- (3) *Bierzesz te **głupie** nadgodziny, nigdy cię nie ma w domu.* (NKJP)
- (4) *Nie było go u nas **ładnych** kilka miesięcy.* (NKJP)

Różnica między intratekstualnością systemową pierwszych dwóch przymiotników a intratekstualnością kontekstową dwóch następnych jest intuicyjnie dość łatwo uchwytana. Przymiotniki *niniejszy*, *odpowiedni* spełniają warunek łączliwości, jaką dopuszczają konotowane rzeczowniki nazywające wytwory mówienia, przymiotniki *głupi*, *ładny* w podanym odniesieniu naruszają systemowe konwencje referencji, ponieważ współwystępują z rzeczownikami nazywającymi stany rzeczy niepodlegające ocenie emocjonalnej. Nie będę w tym miejscu szerzej tej opozycji analizować, nie należy ona bowiem do tematu tego artykułu. Do klasy przymiotników intratekstualnych systemowo należą m.in. przymiotniki kwantyfikujące (por. np. *dowolny*, *każdy*, *niektóre*, *poszczególne*, *wszelkie*, *wszystkie*)

oraz przymiotniki nawiązujące (por. np. *cytowany, dany, kolejny, następny, niniejszy, określony, poniższy, powyższy, rzeczony, wiadomy, wymieniony*). Licznym jednostkom obu podklas jest poświęcona niemała literatura; por. m.in. Grzegorzczukowa 2012; Salińska 2006, 2007; Wołk 2021a, 2021b; Grochowski 2000, 2003, 2016, 2017, 2018, 2020, 2024. Również na temat przymiotników intratekstualnych kontekstowo powstało w ostatnich latach wiele artykułów; por. np. Doboszyńska-Markiewicz 2020, 2023a, 2023b; Maryn 2009, 2010; Maryn-Stachurska 2019. Jednym z pierwszych był istotny metodologicznie artykuł M. Danielewiczowej (2007), przeciwstawiający przymiotniki przedmiotowego poziomu języka przymiotnikom reprezentującym poziomy meta.

Do klasy przymiotników intratekstualnych systemowo należą m.in. takie, które na poziomie segmentalnym (sekwencji diakrytów) mają swoje homonimy gramatyczne w klasie imiesłowów przymiotnikowych, przede wszystkim biernych (np. *cytowany, dany, określony, oznaczony, przytoczony, wymieniony, znany*), ale także czynnych (np. *następujący*) i przeszłych (np. *pozostały*). Tylko imiesłowy dziedziczą po osobowych formach czasowników ich właściwości składniowe, przymiotniki są pod tym względem od czasowników niezależne. W związku z tym imiesłowy przymiotnikowe występują prymarnie w pozycji orzecznika. Schematy składniowe takich jednostek czasownikowych, jak np. *ktoś dał coś komuś* (Zaron 1975, 1980; Bobrowski 1981, 1985; Topolińska 1993), *ktoś określił coś w jakiś sposób / jako* (Danielewiczowa 2020: 98; 2021: 65), *ktoś zna kogoś / coś* znajdują odzwierciedlenie w wypowiedzeniach z imiesłowami *dany, określony, znany* (DSS, 551–552). Por. np.:

- (5) *Nie każdemu tak wcześnie jest **dana** pełna dojrzałość artystyczna.* (NKJP)
- (6) *Zapewne młodsza generacja sądzi, że niepodległość jest nam **dana** na długo, jeśli nie na zawsze.* (NKJP)
- (7) *Jeżeli wysokość odsetek nie jest **określona** w inny sposób, to należą się odsetki ustawowe.* (NKJP)
- (8) *Wściekał się na siebie za prowadzenie śledztwa, w którym przedmiot poszukiwań nie był jasno **określony**.* (NKJP)
- (9) *Jego skąpstwo było bywalcom baru dobrze **znane**.* (NKJP)
- (10) *Nazwisko i adres są **znane** redakcji.* (NKJP)

Jeżeli imiesłów jest składnikiem grupy nominalnej, to występuje z reguły w postpozycji względem rzeczownika. Por. np. wypowiedzenia z imiesłowem *określony*, w których jego argument wskazujący na lokalizację stanu rzeczy ma różne realizacje syntaktyczne:

- (11) *Pracownicy uczestniczą w zarządzaniu zakładem pracy na zasadach **określonych** w odrębnych przepisach.* (NKJP)
- (12) *Odstrzał odbywa się na zasadach **określonych** w prawie łowieckim i zgodnie z obowiązującymi okresami ochronnymi.* (NKJP)
- (13) *Przepisy art. 215 i 217 nie naruszają wymagań **określonych** przepisami dotyczącymi maszyn i innych urządzeń technicznych.* (NKJP)

Przymiotnik intratekstualny systemowo – w przeciwieństwie do homonimicznego z nim imiesłowu – występuje prymarnie w antepozycji w stosunku do określanego rzeczownika, będącego składnikiem grupy nominalnej. Por. np.:

- (14) *Można było mu polecić wykonanie **określonego** zadania.* (NKJP)
- (15) *Więzienie przerwało biografie ludzi pełniących **określone** funkcje i zajmujących **określone** pozycje w strukturze zbiorowości społecznych.* (NKJP)
- (16) *Na **określone** sytuacje reagujemy często tak samo, jak czynił to nasz ojciec czy nasza mama.* (NKJP)
- (17) *Jeśli **określona** osoba manifestuje pewien rodzaj zachowań tylko w naszej obecności, to znaczy, że w pewien sposób prowokujemy ją do tego.* (NKJP)

Grupa nominalna zawierająca formę imiesłowu *określony* jest transformalna na zdanie względne, w którym forma ta zajmuje pozycję orzecznika, prymarną dla imiesłowu. Por. np. (11) z (18):

- (18) *Pracownicy uczestniczą w zarządzaniu zakładem pracy na zasadach, które są **określone** w odrębnych przepisach.*

Analogiczne transformacje grupy nominalnej z komponentem przymiotnikowym przynoszą wynik nieakceptowalny. Por. np. (16) z (19):

- (19) **Na sytuacje, które są określone, reagujemy często tak samo, jak czynił to nasz ojciec czy nasza matka.*

Przyjmuję za Z. Topolińską (1976, 1977, 1984) ogólny schemat budowy grupy nominalnej w języku polskim, sposób rozumienia kategorii wyznaczoności oraz zasady kwalifikacji grup z punktu widzenia tej kategorii. Grupa nominalna składa się z trzech podstawowych komponentów, kolejno (i) wykładników referencji i oceny ilościowej, (ii) uporządkowanych linearnie atrybutów relacyjnych charakteryzujących denotaty centrum grupy oraz (iii) z jej członu konstytutywnego.

Wyznaczoność to w ujęciu Z. Topolińskiej (1976: 40–41, 1984: 303) kategoria semantyczna wyrażeń argumentowych (reprezentowanych przez grupy imienne), inaczej mówiąc, ich charakterystyka referencyjna. Jest to „informacja o tym, która część świata jest w zamyśle mówiącego denotatem odpowiedniej grupy”. Uczona wprowadziła do polskiej gramatyki semantycznej – pod wpływem monografii L. Zawadowskiego (1952) – „nieobciążony lingwistycznie” termin *wyznaczoność* po stosunkowo krótkim okresie operowania, mającym swój rodowód filozoficzno-logiczny (Russell 1967a, 1967b), terminem *określoność* (Topolińska 1971), który uznała za niefortunny. Wyjaśnienie swojej decyzji przedstawiła Topolińska w artykule z 1976 (1976: 40). Od tamtego okresu w polskim językoznawstwie teoretycznym i sławistycznym funkcjonują równolegle oba terminy; por. np. Sawicka (1979), Turkowska (1982), Koseska-Toszeza (1982), Święczkowska (1990), Karolak (2001), Wierzbicka-Piotrowska (2011: 26–33).

Topolińska (1984: 303–323) rozróżniła grupy imienne wyznaczone i niewyznaczone (użyte predykatywnie, a tym samym nie mające referencji). Pierwsze występują w funkcji wyrażeń argumentowych identyfikujących (są wówczas reprezentowane przez imiona własne, zaimki typu *ja*, *ty*, *to* oraz deskrypcje określone) lub nieidentyfikujących (są reprezentowane wówczas przez zaimki nieokreślone typu *ktoś*, *coś*, *któryś* i deskrypcje nieokreślone). W ostatnich latach uczona nazywała przymiotnikowe wykładniki referencji (takie jak *aktualny*, *obecny*, *własny*) „parazaimkami” (Topolińska 2011, 2016).

Przyjmując zaproponowany przez Z. Topolińską (1984: 367–386) trójkomponentowy model opisu struktury składniowej i linearnej grupy nominalnej, należy przymiotniki intratekstualne systemowo, takie jak np. *dany*,

określony, *znany*, zaliczyć do pierwszego komponentu, mianowicie do wykładników referencji i oceny ilościowej. Za taką kwalifikacją omawianych jednostek przemawia po pierwsze, konieczność ich eliminacji z szerokiej klasy atrybutów relacyjnych członu konstytutywnego grupy, a po drugie hipoteza, że należą one – mimo różnicy znaczeń – do tego samego szeregu wykładników kategorii wyznaczoności co zaimki *ten*, *jakiś*. Świadczy o tym możliwość ich wzajemnej substytucji *sensu largo* (mimo różnych ograniczeń selekcyjnych nałożonych na łączliwość poszczególnych leksemów), a także brak możliwości dodawania zaimków *ten*, *jakiś* w antepozycji do omawianych przymiotników (z nielicznymi wyjątkami). Jako materiał ilustrujący postawione hipotezy można potraktować na przykład wypowiedzenia (20)–(25):

- (20) *Kupiłem córce określony / ten / jakiś kalendarz.*
- (21) *Kupiłem córce *ten określony / *jakiś określony kalendarz.*
- (22) *Modele teoretyczne opierają się na określonych / tych / jakichś założeniach.*
- (23) *Zaprezentowaliśmy *jakiś określony / *ten określony program i zapewniamy jego realizację.*
- (24) *Czy poczyniłeś postępy w określonej / tej / jakiejś dziedzinie życia?*
- (25) *Czy poczyniłeś postępy w *tej określonej / *jakiejś określonej dziedzinie życia?*

Każdy przymiotnik intratekstualny systemowo reprezentuje kategorię wyznaczoności w inny sposób. Próba generalizacji wymagałaby wcześniejszej analizy poszczególnych jednostek należących do rozważanej klasy. W tym artykule ograniczę się do wskazania paru istotnych cech przymiotnika *określony*.

W większości słowników współczesnego języka polskiego wyraz *określony* jest kwalifikowany jako imiesłów przymiotnikowy bierny od czasownika *określić*, występujący również w użyciu przymiotnikowym. W niektórych słownikach (WSJP PAN, SWJPDun) przemilcza się imiesłowowy rodowód tego wyrazu. Żaden znany mi słownik nie zawiera informacji o tym, jak odróżnić jednostkę przymiotnikową od imiesłowowej. Nie sugeruję tego nawet przykłady zamieszczone w artykułach słownikowych.

Mówiąc o *określonych* przedmiotach danego rodzaju, mówimy, że nie mamy na myśli wszystkich przedmiotów tego rodzaju ani przedmiotów dowolnych. Por. zdanie wewnętrznie sprzeczne:

- (26) **Ten środek jest skuteczny na określone owady, to znaczy na wszelkie / na wszystkie / na dowolne.*

z niedewiacyjnym:

- (27) *Ten środek jest skuteczny na określone owady, to znaczy na niektóre.*

Z drugiej strony, za pomocą przymiotnika *określony* nie wskazujemy przedmiotu, o którym coś orzekamy, ponieważ *określony* implikuje sąd ‘nie mówię który’. Nie nadaje się więc on na wykładnik tematu. Dlatego też wypowiedzenie

- (28) **Określona torebka leży na stole.,*

towarzyszące wskazaniu na torebkę leżącą na stole, jest dewiacyjne. Por. z akceptowalnym:

- (29) *Ta / jakiś torebka leży na stole.*

Analogicznie należy ocenić pary wypowiedzeń:

- (30) **Określony człowiek ustąpił mi miejsca w tramwaju.*
(31) *Ten / jakiś człowiek ustąpił mi miejsca w tramwaju.*
(32) **Określony list odczytano na inauguracji roku szkolnego.*
(33) *Ten / jakiś list odczytano na inauguracji roku szkolnego.*

Z odniesienia przymiotnika *określony* do danego rzeczownika wynika wniosek, że ustalenie rzeczywistej referencji tego rzeczownika jest możliwe, ale nie robi się tego za pomocą tego przymiotnika. Grupa imienna z tym przymiotnikiem jest grupą wyznaczoną, ale – w przeciwieństwie do grupy z identyfikującym *ten* i z nieidentyfikującym *jakiś* – zneutralizowaną z punktu widzenia możliwości identyfikacji obiektu. Por. np.:

- (34) *Umówił się z lokatorami domu o **określonej** godzinie.* ‘Umówił się z lokatorami domu o takiej godzinie, że sędzę, że wiesz (że można było powiedzieć), która to była godzina, ale tego nie mówię.’
- (35) *Za wszystkie swoje niepowodzenia obciążał odpowiedzialnością **określonych** ludzi.* ‘Za wszystkie swoje niepowodzenia obciążał odpowiedzialnością takich ludzi, że sędzę, że wiesz, których (kogo mam na myśli), ale tego nie mówię.’
- (36) *Dziewczynie strasznie wówczas zależało na **określonej** długości włosów.* ‘Dziewczynie strasznie wówczas zależało na tym, żeby jej włosy miały taką a taką długość; sędzę, że wiesz (że można było powiedzieć), o jakiej długości myślę, ale nie mówię tego.’

We wszystkich rozpowszechnionych klasyfikacjach gramatycznych leksemów polskich (por. np. Saloni 1974; Laskowski 1984, 1998; Wróbel 1996, 2001; Wajszczuk 2010) przymiotniki i imiesłowy przymiotnikowe – mimo zastosowania różnych kryteriów podziału (fleksyjnych, funkcjonalno-składniowych, składniowych motywowanych semantycznie) – są umieszczone w tej samej klasie (w ujęciu Wajszczuk jest to jedna z podklas predykatów niezależnych, reprezentujących kategorię syntaktemów). Jest to rozwiązanie metodologicznie poprawne i również w praktyce akceptowalne, zwłaszcza jeżeli celem podziału jest wyróżnienie klas otwartych, do których jednostki mogłyby być zaliczane niemal wyłącznie na podstawie ich kształtu, a w każdym razie bez głębszej analizy. Jeżeli natomiast klasyfikacja miałaby uwzględniać również kryteria semantyczne, w tym także oddzielające poziomy meta od przedmiotowego poziomu języka, to łączenie przymiotników intratekstualnych systemowo z imiesłowami przymiotnikowymi w jedną klasę nie stanowiłoby przejawu postępu metodologicznego w badaniu systemu leksykalnego języka polskiego. Można przypuszczać, że również Jadwiga Wajszczuk (2010), autorka najgłębszej metodologicznie klasyfikacji leksemów, uosobienie perfekcjonizmu w analizie semantycznej, wielokrotnie zmieniająca w szczegółach proponowane przez siebie podziały, gdyby nadal pracowała nad klasyfikacją leksemów, uwzględniłaby postulat oddzielenia przymiotników od imiesłówów przymiotnikowych.

Bibliografia

- BOBROWSKI I., 1981, O niektórych cechach subkategoryzacji polskich czasowników *dawania, brania i otrzymywania*, *Polonica* 6, s. 111–126.
- BOBROWSKI I., 1985, *Cechy subkategoryzacyjne polskich czasowników przechodnich*, Wrocław: Ossolineum.
- DANIELEWICZOWA M., 2007, Przymiotniki nieprzymiotniki. O pewnym niezwykłym typie wyrażen w języku polskim, *Zbornik Matice srpske za slavistiku* 71–72, s. 223–235.
- DANIELEWICZOWA M., 2020, *Jako-fraza w strukturze walencyjnej czasownika i poza tą strukturą*, *Prace Filologiczne* 75/1, s. 95–108.
- DANIELEWICZOWA M., 2021, *Aspekt tematyczny w informacyjnej strukturze wypowiedzi. Rozszerzanie i integracja wiedzy*, Warszawa: Wydawnictwa UW.
- DOBOSZYŃSKA-MARKIEWICZ K., 2020, Operatory adnumeratywne typu *marny, dobry, bity* – próba charakterystyki formalno-semantycznej, *Poradnik Językowy* 9, s. 59–74.
- DOBOSZYŃSKA-MARKIEWICZ K., 2023a, Dlaczego przypadek bywa czysty, a idiota kompletny? Rzecz o przymiotnikowych wzmacniaczach asercji, w: K. Bednarek i in. (red.), *Contributions to the 24nd Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (Polyslav)*, Wiesbaden: Harrassowitz, s. 57–67.
- DOBOSZYŃSKA-MARKIEWICZ K., 2023b, *Głupi / idiotyczny / nieszczęsny długopis*, czyli o nie tylko ekspresywnym znaczeniu pewnego typu przymiotników, *Poradnik Językowy* 8, s. 48–59.
- DSS: A. NAGÓRKO, M. ŁAZIŃSKI, H. BURKHARDT, 2004, *Dystynktywny słownik synonimów*, Kraków: Universitas.
- GROCHOWSKI M., 2000, Funkcja intratekstualna leksemów a ich cechy gramatyczne (analiza wyrażenia *wszelki*), *Poradnik Językowy* 5, s. 1–10.
- GROCHOWSKI M., 2003, O znaczeniach przymiotników metatekstowych *następny, kolejny*, w: M. Gębka-Wolak, I. Kaproń-Charzyńska, M. Urban (red.), *Studia z gramatyki i leksykologii języka polskiego. Prace dedykowane Profesor Marii Szupryczyńskiej*, Toruń: UMK, s. 196–205.
- GROCHOWSKI M., 2016, *Poszczególne wśród operatorów kwantyfikacji*, *LingVaria* 2(22), s. 83–95.
- GROCHOWSKI M., 2017, Wybór i nieokreśloność jako komponenty semantyczne przymiotnika *dowolny*, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica* 12, s. 104–111.
- GROCHOWSKI M., 2018, Przymiotniki jako wykładniki nawiązania w języku polskim, *Slavistika* 22/1, s. 65–74.

- GROCHOWSKI M., 2020, The Polish pronoun *niektóre / niektórzy* as a partitive quantification operator, w: *Proceedings of the V.V. Vinogradov Russian Language Institute 3. In Honour of Academician Yuri Derenikovich Apresjan for his 90th Anniversary*, Moscow: Vinogradov Russian Language Institute of the Russian Academy of Sciences, s. 24–34.
- GROCHOWSKI M., 2024, Okazjonalność przymiotników temporalnych w języku polskim, *LingVaria* 1(37), s. 63–73.
- GRZEGORCZYKOWA R., 2012, Polskie przymiotniki jako sygnały aktualizacji temporalnej wypowiedzi, w: R. Grzegorczykowa, *Świat widziany poprzez słowa. Szkice z semantyki leksykalnej*, Warszawa: Wydawnictwa UW, s. 217–226.
- KAROLAK S., 1972, *Zagadnienia składni ogólnej*, Warszawa: PWN.
- KAROLAK S., 1999, Wskaźniki syntaktyczne (operatory syntaktyczne, wyrażenia funkcjonalne), w: K. Polański (red.), *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, Wrocław: Ossolineum, s. 639–641.
- KAROLAK S., 2001, O pojęciach określoności i nieokreśloności, w: S. Karolak, *Od semantyki do gramatyki. Wybór rozpraw*, Warszawa: Instytut Slawistyki PAN, s. 315–335.
- KAROLAK S., 2002, *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*, Warszawa: Instytut Slawistyki PAN.
- KOSESKA-TOSZEWA V., 1982, *Semantyczne aspekty kategorii określoności / nieokreśloności (na materiale z języka bułgarskiego, polskiego i rosyjskiego)*, Wrocław: Ossolineum.
- KURYŁOWICZ J., 1979, Derywacja leksykalna a derywacja syntaktyczna. Przyczynek do teorii części mowy, w: H. Kurkowska, A. Weinsberg (red.), *Językoznawstwo strukturalne. Wybór tekstów*, Warszawa: PWN, s. 148–157.
- LASKOWSKI R., 1984, Funkcjonalna klasyfikacja leksemów: części mowy, w: R. Grzegorczykowa, R. Laskowski, H. Wróbel (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, Warszawa: PWN, s. 26–37.
- LASKOWSKI R., 1998, Funkcjonalna klasyfikacja leksemów: części mowy, w: R. Grzegorczykowa, R. Laskowski, H. Wróbel (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, Warszawa: PWN, s. 52–65.
- MARYN D., 2009, O znaczeniach przedmiotowych i metatekstowych przymiotników zwykły i zwyczajny, w: B. Milewska, S. Rzedzicka (red.), *Wokół słów i znaczeń III. Z zagadnień leksykalno-semantycznych*, Gdańsk: Wydawnictwo UG, s. 293–300.
- MARYN D., 2010, O znaczeniu przedmiotowym i metatekstowym jednostek *regularny* i *regularnie*, *Linguistica Copernicana* 3(1), s. 173–192.
- MARYN-STACHURSKA D., 2019, O znaczeniu przedmiotowym i metatekstowym jednostek *normalny* i *normalnie*, *Polonica* 39, s. 179–191.
- MILEWSKI T., 1965, *Językoznawstwo*, Warszawa: PWN.

- RUSSELL B., 1967a, Denotowanie, w: J. Pelc (red.), *Logika i język. Studia z semiotyki logicznej*, Warszawa: PWN, s. 253–275.
- RUSSELL B., 1967b, Deskrypcje, w: J. Pelc (red.), *Logika i język. Studia z semiotyki logicznej*, Warszawa: PWN, s. 277–293.
- SALIŃSKA D., 2006, Jednostka metatekstowa *pozostały*, *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Filologia Polska* 62, s. 161–168.
- SALIŃSKA D., 2007, Cechy składniowe i semantyczne przymiotników o funkcji intratekstualnej (*niniejszy, powyższy, poniższy*), w: A. Dobaczewski (red.), *Studia nad współczesną polszczyzną. Gramatyka, semantyka, pragmatyka*, Toruń: UMK, s. 145–151.
- SALONI Z., 1974, Klasyfikacja gramatyczna leksemów polskich, *Język Polski* 54, s. 1–2, 3–13, 93–101.
- SAWICKA I., 1979, Wieloznaczność terminu „określoność” w tekstach językoznawczych, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 18, s. 257–263.
- ŚWIĘCZKOWSKA H., 1990, O pewnych sposobach wyrażania określoności w języku polskim, w: T. Dobrzyńska (red.), *Tekst w kontekście. Zbiór studiów*, Wrocław: Ossolineum, s. 125–133.
- TOPOLIŃSKA Z., 1971, Charakterystyka kategoryjna frazy, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 28, s. 99–106.
- TOPOLIŃSKA Z., 1976, Wyznaczoność (tj. charakterystyka referencyjna) grupy imiennej w tekście polskim, *Polonica* 2, s. 33–72.
- TOPOLIŃSKA Z., 1977, Wyznaczoność (tj. charakterystyka referencyjna) grupy imiennej w tekście polskim. II. Argumenty niescharakteryzowane, grupy generyczne, *Polonica* 3, s. 59–78.
- TOPOLIŃSKA Z., 1984, Składnia grupy imiennej, w: Z. Topolińska (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, Warszawa: PWN, s. 301–389.
- TOPOLIŃSKA Z., 1993, The verb *dać / dawać* in Polish periphrastic constructions, w: G. Hentschel, R. Laskowski (red.), *Studies in Polish morphology and syntax*, München: Verlag Otto Sagner, s. 229–249.
- TOPOLIŃSKA Z., 2011, I nadal w kręgu (para)zaimków, *Linguistica Copernicana* 2(6), s. 39–45.
- TOPOLIŃSKA Z., 2016, Zaimki – uniwersalny system referencji, *LingVaria* 21, s. 35–41.
- TURKOWSKA M., 1982, O wyznaczoności, *Polonica* 7, s. 47–66.
- WAJSZCZUK J., 2010, Functional class (so called „part of speech”) assignment as a kind of meaning-bound word syntactic information, *Cognitive Studies / Études Cognitives* 10, s. 15–33.
- WIERZBICKA-PIOTROWSKA E., 2011, *Polskie zaimki nieokreślone. Wybrane zagadnienia semantyczne, syntaktyczne i pragmatyczne*, Warszawa: Wydział Polonistyki UW.

- WOŁK M., 2021a, O pozostałych i reszcie czegoś jako wykładnikach referencji, *Poradnik Językowy* 9, s. 63–73.
- WOŁK M., 2021b, Problem synonimii wyrażen *inny niż* i *różny od*, *Prace Językoznawcze* 23/1, s. 37–48.
- WRÓBEL H., 1996, Nowa propozycja klasyfikacji syntaktycznej polskich leksemów, w: H. Wróbel (red.), *Studia z leksykologii i gramatyki języków słowiańskich*, Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, s. 53–60.
- WRÓBEL H., 2001, *Gramatyka języka polskiego*, Kraków: Od Nowa.
- ZARON Z., 1975, Niektóre słowa z elementem „zacząć/przestać mieć”, w: E. Janus (red.), *Słownik i semantyka. Definicje semantyczne*, Wrocław: Ossolineum, s. 105–110.
- ZARON Z., 1980, *Ze studiów nad składnią i semantyką czasownika. Polskie czasowniki z uzupełnieniem werbalnym oznaczające relację osobową z argumentem zdarzeniowym*, Wrocław: Ossolineum.
- ZAWADOWSKI L., 1952, *Zagadnienia teorii zdań względnych*, Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Naukowe.

Grammatical homonymy of the systemically intratextual adjectives and participles

(s u m m a r y)

Systemically intratextual adjectives and homonymic participles have different syntactic features. In the first part of the paper the adjective *określony* [‘definite’] is compared with a homonymic participle. The word *określony* as an adjective occurs primarily in anteposition to the noun forming nominal phrase whereas the participle *określony* occurs primarily in the predicative position. In the second part of the paper semantic features of the adjective *określony* are discussed. The results of the analysis indicate that *określony* has a similar semantic function to a definite and an indefinite pronouns and that it is unmarked with regard to the referential quantification.

Key words: syntax; semantics; contemporary Polish language; adjective; referential quantification